

Ulusal Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÇOK KÜLTÜRLÜLÜĞÜN MEDYA, EDEBİYAT, OYUN VE MÜZİĞE YANSIMALARI
THE REFLECTIONS OF MULTICULTURALISM TO MEDIA, LITERATURE, GAMES AND
MUSIC

Menşure ALKIŞ KÜÇÜKAYDIN*

Rumiye ARSLAN**

Şafak ULUÇINAR SAĞIR***

Öz

Bu araştırmada 1980'lerden itibaren modern toplum yapısıyla birlikte gün yüzüne çıkmaya başlayan "çok kültürlülük" ve "kültürlerarasılık" kavramı üzerinden hareketle kültürlerin benzer yapıları incelenmeye çalışılmıştır. Medya, edebiyat, oyun ve müzik başlıklarından yola çıkılarak, kültürlerarasılığın izlerinin sürüldüğü araştırmada, tek bir kültürün hâkim olma çabalarına rağmen, birliktelik içinde farklı değerlerin var olduğu görülmüş, bu değerlerin yaşatılmasının kültür mozaïği açısından önemine değinilmiştir. Sonuç olarak bazı ulusal değerler, küreselleşmeye rağmen farklı kültürlerde kabul görmüştür ve benimsenme yoluna gidilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çok Kültürlülük, Kültür Mozaïği, Küreselleşme.

Abstract

This paper deals with the terms "multiculturalism" and "interculturalism", that came out with the modern society structure occurred after the 80's. Based on these concepts different cultures are examined related to similarities in cultural structures and common values. Regarding, that specific cultural and common values may move over from one culture to another culture through media, literature, games and music, the intercultural marks are trailed. Despite the globalization, it could be shown, that some specific cultural values could exist in other cultures. Thereby these values are mentioned for the survival of the cultural mosaic.

Keywords: Multiculturalism, Cultural Mosaic, Globalization.

Giriş

Yeryüzünde yaşayan tüm toplumlar tarihin her döneminde birbiriyle gerek göç, gerek ticari sebeplerle, gerekse mübadele süreçlerinde temas halinde olmuşlardır. Bu temaslar vasıtasıyla birbirlerini tanıma, özlerini gözleme ve değerlerine aşına olma fırsatı yakalamışlar kimi zaman öğrendiklerini kendi yaşayış biçimlerine sokarak ortak hassasiyet noktaları oluşturmuşlardır. Bu noktada içerisinde birden fazla yaşayış biçimlerinin olduğu topluluklarda ya kabullenme ya da ret durumlarının oluştuğunu söylemek mümkündür.

İçlerinde birden fazla topluluğun yaşadığı ve varlıklarını devam ettirmek isteyen toplumlar ya da imparatorluklar farklılıkların özüne inmiş, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde olduğu gibi toplumsal farklılıkları benimseme tarzına dönüştürmüşlerdir (URL 1). Bu noktadan hareketle içindeki çok sesliliğin ve renkliliğin güzelliklerinden yararlanmasını bilen organ, kurum, devlet ya da toplulukların kendi içinde çok kültürlülüğünden bahsetmek mümkündür. Her ne kadar "çok kültürlülük" kavramı olarak yeni bir deyimmiş gibi duruyor olsa da, çok kültürlü olma durumu zaten olagelmış bir durumdur. Tarihin hiçbir döneminde kültürler birbirlerinden tamamen ayrı olmamışlar, sürekli bir etkileşim içinde bulunmuşlardır. Çok

* Doktora Öğrencisi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, mensurealkis@hotmail.com

** Yrd.Doç.Dr. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, rumiye.arslan@gmail.com

*** Doç.Dr. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi, safak.ulucinar@amasya.edu.tr

kültürlülüğün Osmanlı hoşgörüsüyle beslenip Cumhuriyet'e armağan edilişi bunun bir göstergesi olabilir. Karşılıklı etkileşimi ve kültürlerin birlikteliğini vurgulayan "kültürlerarasılık" kavramı bu göstergelerin meyvesidir (Çelik, 2008). Netice itibariyle kültürlerarasılık durumunun farklı ırklar arasında değil, aynı soydan gelenler arasında yaşanabileceğini de unutmamak gerekir. İşçi (2000)'ye göre; Türk kültürü kendi içinde de boyutlar taşır ve bir nevi kültürlerarasılığın izlerini taşır. Türk kültürü Orta Asya kültürünü, komşu ülkelerin kültürü, İran ve Arap kültürünün de izlerini taşır. Yine Türk kültürü hoşgörü, aile, vatan, sevgi gibi kültürlerarası boyutlardan oluşur. Kendi kültürümüzdeki mimari eserlere baktığımızda Orta Asya kültürünün İslam ile buluştuğunu; II. Haçlı seferleri esnasında Rumlardan zulüm gören ve başlarında kraliyet papazı Odan de Devil'in bulunduğu Haçlılara gösterilen merhametin uluslararası boyutlarda olduğunu görmekteyiz. Yine, kaynağı Orta Asya kültürüne dayanan Türk müziğine, İran ve Arap müziğinin karıştığını; çağdaş tiyatronun şehirlerde yaşayan Ermeni ve Yahudilerin etkisiyle geliştiğini görmek kültürlerarasılığın izlerini yansıtır (İşçi, 2000). Bu noktadan hareketle kültürler ve kültürlerden kültürlerarasılığa geçişin konuşulması esas olmalıdır.

Kültürden Çok Kültürlülüğe

Akyüz (2000:18) kültür ile ilgili olarak;

"Çoğunlukla, kültüre bakış kültürlerin etkileşimine bakışını beraberinde getirir. Çoğu yazar, birden fazla kültür olmasaydı kültür üzerine düşünmemizin bile söz konusu olmayacağını belirtir. İnsanların düşünme, hissetme ve davranış tarzlarında gözlenen açık farklılıklar sayesinde kültürün farkına varıyoruz. Bu nedenle kültür basitçe tekil kültür olarak düşünülemez, kültürler üzerine düşünülmesi gerekir"

demekte ve kültürlerin aslında yalnızca "kültür" olarak değil "kültürlerarası"nın alt kümesi biçiminde görmemiz gerektiği noktasında vurgu yapmaktadır. Kültür ile ilgili yapılan tanımlarda; Alakuş (2004:3) "kültürün; akıl, ruh ve bilgi bütünlüğü olan tin tabakasında düşünülebileceğini"; Parekh (2002:167) "insanların inançları çerçevesinde toplu veya ayrı ayrı yaşam hayatlarını düzenleme ve uygulamadaki adetler yapısı" olduğunu belirtmektedir. TDK tanımı ise, "tarihsel, toplumsal gelişim süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmeye kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars" (URL 2) biçimindedir. Verilen ifade ve tanımlamalara dayanarak kültürün insanların yaşam biçimleri, değerler sistemi, inançları ve alışkanlıklarının bir bütünü olarak özetlemek mümkündür.

Hızla gelişen ve popülerleşen kitle iletişim araçlarının da etkisiyle farklılıklar ve çeşitlilikler birlikteliğin zenginliği olarak görülmeye başlanmıştır. Bu zenginlik olağan bir şekilde gerçekleşir. Belli bir zaman diliminde ve belli bir bölgede yaşayan insanlara ait değerler "yerel kültür"ü; bir ulusu diğerlerinden ayıran özellik ve değerler "ulusal kültür"ü; fen, sanat, müzik gibi insan eliyle üretilen değerler ise "evrensel kültür"ü oluşturur. Bir kültür tüm bu kültürel değerleri içinde yapılandırıyor ise "çok kültürlülük" adını almış olur. Ancak bu kültür öğeleri içinde zaman zaman çatışmalar da yaşanacaktır. Önemli olan farklı öğeleri barındıran kültürel değerleri barış içinde yaşatabilmektir. Alevi ve Sünni halkın bir arada yaşadığı Divriği örneğinde halkın iletişim çatışması yaşamaması ancak çatışmaların nedeni olarak siyasi ve ekonomik dengelerin gösterilmesi manidardır (Gencer, 2011). Kültür çatışmalarının birbirleriyle etkileşime geçirmede faal olacağı göz önüne alınırsa bunun faydalarından yararlanılabilir ancak bu çatışmalar karşılıklı öğrenme ortamından sıyrılıp siyasi, ekonomik, ticari ve hatta insani çıkar ilişkisine dönüştüğünde sadece iki kültürün değil komşu kültürlerin ve hatta kültür topluluklarının da zarar göreceği düşünülmelidir. 2001 yılında Paris'te onaylanan "Evrensel Kültürel Çeşitlilik Bildirgesi"nin özellikle ABD'nin kültürel genişlemesine ve medya hâkimiyetine karşı kültürel çeşitliliğin insanlığın ortak mirası olduğu, dolayısıyla zaman ve mekân genelinde farklı biçimler alabileceği vurgulanmıştır. Kültürel çeşitliliğin; insanlığı oluşturan toplumlar ve grupların kimliklerinin çokluğu ve aslında bu çokluğun içindeki tekliği temsili bahsettiğimiz bu zarar belki de hafifletebilecektir (Dietz,2007). Çokluğun içindeki tekliği görebilmenin yollarından birinin kültürlerarası iletişime önem vermekten geçtiğini söylemek yanlış olmaz. Zira Roth ve Roth (1999;211-212)'a göre kültürlerarası iletişim hem epistemolojik

ve teorik anlamda hem de pratik ve didaktik anlamda pek çok problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu problemler “Mc Donaldlaşma”, “bölgeselleşme” ve “kültürel köktencilik” dediğimiz evrenselleşme hareketi, kültürlerin sadece ilkel ve etnik aşırı görüşlerinin tanımına yer verilmesi, teorik öğretimde kültürleri tıpkı bir dilbilimci gibi gramer ve sembol yapılarına ayırarak inceleme yaklaşımdan kaynaklanır. Bu yaklaşımlardan kurtulmak için ise aktörlerin hem bireysel farklılıkları ve kültürel özgeçmişleri hem de gerçek iletişim süreçleri dikkate alınmalı, kültürlerarası iletişimde sözel olmayan davranışların da incelenerek etnik bir araştırmadan uzak durulması gerekir. Kültürlerarası iletişimin modern toplumların ihtiyaçlarından doğduğu unutulmamalı bu nedenle kültürün yerel ve evrensel değerlerine dikkat edilmelidir.

Çok kültürlülüğün bu bağlamda insanlara nasıl yansıtıldığı da önemlidir. Araştırma da tam olarak bu çıkış noktasından hareket etmiş; medya, edebiyat, müzik ve oyunlarda kültürlerarasılığın izleri sürülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öncelikli olarak kapsamlı bir literatür taraması yapılmaya çalışılmıştır. Hem yurt içi hem de yurt dışı pek çok kaynakta kültürlerarası eğitim (Yıldız, 2008; Eckelbery, 1945; Blesznska,2008; Kilpatrick vd.,1949; Aikman, 1997), kültürlerarası eğitimin boyutları ve değerlendirilmesi (Bois, 1939;Raths, 1947; Berger, 1947; Larsen, 1947; Hanlon, 1945) ve kültürlerarası eğitimin katkılarından (Martin, 2008) bahsedilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalara bakıldığında, kendi kültürünü ya da herhangi bir kültürü üstün gören yaklaşımlardan, tarafsız ve “kültürlerin diyalogunu” benimseyen çalışmalara kadar çok geniş bir yelpaze bulunmaktadır. Yine sosyal bilimlerde gerçekleştirilen bu çalışmaların yöntem bakımından da çeşitlilik gösterdiği söylenebilir (Bettmann, 2013). Sosyal bilimler, insanın kendisi, onun eserleri ve kültürünü oluşturan nesnelştirmeler ile ilgilenir. Anlama çabaları, deneyimler ve yorumlamalar ile bilme ve bilgi oluşur (Brüggen, 2003). Tam da burada Dilthey (1979) Hermeneutik yöntemini, doğa bilimlerinin açıklamaya yönelik yöntemlerine karşın, sosyal bilimlerin anlamaya yönelik ana yöntemi olarak belirlemiştir. Bu noktadan hareketle, hem ele alınan metinler bakımından hem de farklı kültürlere bakış açısını anlamaya ve yorumlamaya dayalı Hermeneutik yöntem, bu çalışmada esas alınan yöntemdir.

Bu çalışmada çok kültürlülüğün farklı boyutlarda ele alınması ve ortak güzelliklerin bulunup paylaşılması amaçlanmıştır.

Çok Kültürlülük ve Medya Yansımaları

Medya; küresel anlayışta ikili bir rol oynamaktadır. İlkinde medya; uzak mesafelerin ve birbirini tanımayan insanların portrelerini doğru ve sempatik bir biçimde sunar. Yani biz bir şekilde farklı insanlara ve yerlere karşı algı sahibi oluruz ve kitle iletişim araçları bunları onaylamaya yardımcı olur. Öte yandan bazı kitle iletişim araçları farklı kültürleri tek taraflı ve basmakalıp göstererek algılarımızın yanlış, şüpheli ve güvensiz yönde sapmasına neden olur (URL 3). Buradan hareketle medya ve kitle iletişim araçlarını tanıma ve yönlendirmeleri fark etmede dikkatli olmak gerekir. Bir ülkenin güçlü olması, o ülkenin siyasi, kültürel ve ekonomik bütünlük içinde olmasına bağlıdır.. Medya kavramının aslında sınırları belli değildir dolayısıyla “medya” kavramı için kitle iletişim araçlarını kullanmak daha yerinde olacaktır. Kitle iletişim araçları kimi zaman toplumların bütünleşmesine yardım etmiş, bahsedilen üç faktör olan siyaset, kültür ve ekonomiye hareketlilik kazandırmıştır. Kitle iletişim araçlarının başında gelen televizyon ise günümüzde bir “kültür üretim” aracı haline almıştır (Kocadaş, 2006). Farklı kültürlerin tanınmasında ve benimsenmesinde kitle iletişim araçlarının faydalı olacağı düşünülebilir. Konuyla ilgili olarak Tanyıldızı (2011)’nın gençler arasında yapmış olduğu medya taramasında; gençlerin yaklaşık yüzde ellisinin Hacı Bektaşî Veli, Mevlana ve Yunus Emre ile ilgili bilgileri medyadan edindikleri ortaya çıkararak medyanın topluma kendi kültürünü tanıttığındaki etkisini ortaya koymuştur. Yine aynı çalışmada ortaya çıkan sonuç gençlerin medya yoluyla edindikleri bilgilerin yetersiz olduğunu düşündükleridir. Ortaya çıkan sonuca göre medya, sadece farklı kültürleri değil kendi değerlerimizin tanınması ve tanıtılmasında da başrol oyuncusudur. Ancak tanıtımın doğru, tarafsız ve güvenilir olması, başrol oynuluğu biçilen medya kaftanının kültür aktarımındaki hassasiyetine bağlıdır.

Medya konusundaki çalışmalara örnek olarak Alman medyasında yer alan ve üst düzeylerde çalışan Türk kökenli personele ilişkin algılar da verilebilir. Üst düzeyde çalışan

Türk kökenli personele ilişkin olarak insanların bir kısmı “Türkler zaten her yerde!” diyerek bu durumu normal olarak kabul ederken, başka bir kısım yine bunun hoş bir durum olduğunu ve gençleri cesaretlendirme konusunda etkili olduğunu söylemişlerdir. Bunlardan farklı düşünen insanlar ise Türk kökenli kişilerin Alman medyasında üst düzeylerde yer almasına aslında inanmadıklarını göstererek, onların artık Türk olmadıklarını ve kendi dil ve kültürlerine yabancılaştıklarını ifade etmişlerdir (Kara, 2013). Bu örnekler insanların medya ile ilgili algılarında, kültür ve dilin ön plana çıktığını göstermektedir. Bunun sosyal, kültürel ve benimsenme faktörleri ile ilgili olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kültürel anlamda bakıldığında birçok kültür internet yoluyla kendi tanıtımını yapmakta bu esnada da ticari teşvikler ve tüketimler de sunmaktadır. Ancak bunun çok da adil olmadığı, ekonomik anlamda güçlü kültürlerin medya piyasasında daha çok yer aldıkları görülmektedir (Zaria, 2011). Ekonomik anlamda daha güçlü olanın kendi kültürünü bir noktadan sonra empoze ettiğini, yaşayış biçimine benzetmeye çalıştığı ve mozaik bir dünya kültüründen mermer yapıya doğru gidilmeye başlandığını söylemek mümkündür. Kitle iletişim araçlarının özellikle Amerikan kökenli olmaları medya yoluyla insanlara batılı hayat tarzını öğretmekte bununla beraber Donald Duck, Coca Cola, McDonald’s ve Levi’s gibi reklam endüstrisiyle evrenselden yerele bir tüketim oluşturmaktadır (Taylan ve Arklan, 2008). Tabii ki bu endüstrinin benimsenmesi kültürleri yakınlaştırıp, ortak insani değerler bulma noktasında ve farklı olanı kabullenme düşüncesinde harekete de geçirebilir, tekil bir kültürün doğuşuna hazırlık ta yapıyor olabilir.

Çok Kültürlüğün Edebi Eserlerdeki Yansımaları

Yabancı dil öğretiminde yapılacak kültürel ve kültürlerarası içerikli metinler yoluyla, kültürlerarası öğrenme gerçekleştirilebilir. Bu öğrenme esnasında bireyde demokratik kimlik bilinci de oluşmuş olabilir. Bu metinler işlenirken bir ön hazırlık yapılmalı ve işlenecek olan metnin arka planından bahsedilmelidir. Örneğin; 1683 Viyana Kuşatması’nın ardından Türkler tarafından bırakılan kahvenin keşfedilmesi ve ardından Avrupalılarca çok sevilmesi anlatıldıktan sonra, Karl Gottlieb Hering’e ait şarkı sözleri söylenebilir. Benzer biçimde Lessing’e ait “Bilge Nathan” dramasının dil, din ve ırklara karşı hoşgörü söylemleri ile Mevlana’daki “gel ne olursan ol, yine gel!” ifadesi entegre edilebilir. Nitekim Lessing’in bu yapıtından sonra özellikle Almanya’da bir Türk modası başlamıştır (Özcan, 2008). Benzer biçimde Goethe; çağdaşlarından farklı olarak kilise doğmalarına karşı alternatif dini hisler keşfetmiş, İslâm’la ilgili Hıristiyan arkadaşlarına nazaran o güne kadar öne sürülen en anlamlı çıkarımlarda bulunmuştur. İspanya’dan gelen el yazma Kur’an sayfası (Nâs Suresi), Weimar şehrine gelen Başkirt askerlerinin orada bulunan bir Protestan lisesinin salonunda gerçekleştirdikleri toplu ibadetlere iştiraki ile ortaya çıkan Kur’an merakı ve o dönemde başında bulunduğu kütüphaneye alınan şarka ait el yazma eserler, Goethe’nin Şark’a hicret etmesine yol açmış ve Hüsn-i Hat çalışmaları yapmıştır (Arslan, 2013). Hem Hz. Muhammed’in (S.A.V.) kişiliği ve peygamberliği hem tevhit inancı hem de Kur’an’a yönelik anlamlı ve makul yorumlar ve tercümelere bulunmuştur. Meşhur Mahomets Gesang (Kaside-i Muhammediye) Goethe’nin kahramanı Hz. Muhammed (S.A.V.) olan trajedi fragmanı içinde, geçtiği yerlerin çiçek açtığından ve soluğuyla çimenlerin yeşerdiğinden bahseder. Yine Goethe Kur’an’dan ilhamla yazdığı Doğu-Batı Divanı’nda özellikle “cennet” temasına çok yer vermiş, bazı şiirlerinde Kur’an ayetlerini aynen kullanmış, Kur’an’dan seçmeler yaparken sadaka vermeyi özendirerek;

*“Sırf iyiliğe sevginden iyilik et!
Nesline de bunu açıkla!
Semeresini çocuklar görmezse
Torunlarına dokunur faydası elbet”*

şiirini bütün eserlerinin başına koymuştur. Yusuf ile Züleyha kıssasını şiirleştirerek, kadının dindeki yerine değinmiş, dinleri birbirine yakınlaştırmış ve Hıristiyanlığı “Batı Dini” terazisinden çıkararak;

*“Doğu Allah’ındır!
Batı da Allah’ın!*

*Kuzey ve Güney dahi
O'nun kudretiyle sulh içindedir''*

mısralarını yazmıştır (Mommsen, 2012:140). Görüldüğü gibi kültürlerarası içerikli metinler, milletleri ve kültürleri birbirinden haberdar ederek özümseme ve ortak noktalar bulmayı kolaylaştırır (Özcan, 2008). Farklı kültürlerle ait öğretim yaparken benzer noktaları bulmak, öğretimi o noktadan hareketle yürütmek kültürlerarasılık açısından önem taşımaktadır. Anadolu liselerinde Fransızca öğretimi yapmak amacıyla şu anda okutulan bir yöntem kitabı olan "Salut" bu açıdan incelemeye değerdir. Kitap; Avrupa Ortak Başarı Metni'nde yer alan düzeylerden ilkinin gerçekleştirme amacıyla ve temel dil becerileri üzerine odaklanmaktadır. Kitabın ayrıca temel hedefi yaşanan kültür ile öğrenilen kültür arasında bağ kurmak ve kültürlerarası öğrenmeye hizmet etmektir. Kitap Fransa'nın çok kültürlülüğünü vurgulamak amacıyla zenci bir gence yer vermiş, Fransız kafelerinden bahsetmiş, Fransız mimarisi tanıtılmış, aile yapısıyla ilgili diyaloglara yer vermiştir. Bir genç kızın odasındaki gitar, paten, müzik çalar ile yaşlıları arasında bağ kurulmaya çalışılmış, farklı kültürden insanlarla iletişim kurmak için Fransızcanın kullanılabileceği yine resimlerle vurgulanmıştır. Fransa'da yaşayan Türk kızı Elif'in oradaki yaşantısından ve iki kültüre de ait olan hediyeleşme, nezaket, bilim merkezlerine gitme, günlük yaşam aktiviteleri ve misafirperverlik konularından bahsedilerek ortak noktalar bulma yoluyla öğretim yapılmaya çalışılmıştır (Şavlı, 2013). Kitapta hem yaşanan hem de öğrenilen kültüre ait bilgi verilmiş, değerlere önem verilmiştir. Öğrencilere farklı bir kültürü tanıtmak ve çok kültürlülük noktasında temas açısından sevilen sanatçıların resimlerinin de yer almasının sempati uyandırdığı söylenebilir.

Farklı kültürlerin öğrenilmesi tarihimiz açısından yeni bir durum olmamakla birlikte Osmanlı Devleti'nde resmi bir şekilde Sefaretnameler aracılığıyla yürütülmüştür. Sefaretnameler; Osmanlı Devleti'nde yabancı ülkelere gönderilen kişilerin orada yaşamış oldukları ilginç deneyimler, kültürler, şehir yapılanmaları gibi bilgilerin yer aldığı raporlardır ve bunların arasında en önemlisi Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi'dir. Sefaretname'de Bordo Limanı ve Garonne Nehri İstanbul Limanı'na, su kemerleri İstanbul'daki Kırk Çeşmesi'ne benzetilmiş, konukseverlik gibi birtakım kültürel özellikler de ülkemizle karşılaştırılmıştır. Sefaretname'de; sefir Fransa'nın Lyon Şehri'ni beğenmiş, yerleşke ve düzen açısından Osmanlı'nın örnek alabileceğini belirtmiştir. Nitekim 18. yüzyıl Osmanlı mimarisindeki değişmelerin bu batı tarzının etkisiyle inşa edildiği söylenebilir. Ancak bu etki tek taraflı olmamış, batıda Turquerie modası etkili olmuştur. Bu modanın etkisini Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma", "Türk Marşı" ve "Alla Turca" eserlerinde görmek mümkündür (Ahmet ve Çay, 2013). Dolayısıyla kültürler varoluştan beri birbirleriyle etkileşim halindedir ve birbirlerinden etkilenmektedirler.

İnsanın olduğu her yerde bir kültür ve çok kültürlülüğünden bahsetmek mümkündür. Karşılıklı kültür tanıtımları ve model almalar dini eserler içinde geçerli olabilmektedir. İsrâiliyatlar; İslami olmayan, farklı din kültürlerinden, İslam kültürüne geçmiş bilgilere denilmektedir ve İslamiyet'in doğup yayıldığı yıllarda da İsrâiliyatlar yoluyla kültürümüze pek çok bilgi girmiştir. Özellikle İslamiyet'in doğuşu esnasında Kur'an'da uzun uzun bahsedilmeyen kimi farklı kültürlerle ilgili bilgilere ulaşmak için İsrâiliyatlarla haşır neşir olunmuştur. Ancak kimi din adamları bu duruma tepki göstermiş olsalar da İsrâiliyatlardan elde edilen bilgilerin o dönemde dahî kullanıldığı ve okuyanlar üzerinde etki bıraktığı yadsınamaz (Aydar, 2013). Bir arada yüzlerce yıl yaşamış ve ortak hassasiyetler geliştirmiş olan insanlar, kendisinin inanmadığı ancak merak ettiği din ve tanımak istediği kültürler üzerinde düşünme eğiliminde olmuş, kaynakları inceleme yoluna gitmiştir.

Belli zaman dilimlerinde ve belli topraklar üzerinde yaşamış olan insan toplulukları, kimi zaman aynı korkularla yaşamış, aynı hava olayları karşısında benzer tepkileri göstermiş, göçler yapmış, bazen çatışma halinde olmuş ve illâ ki ortak geleneklere sahip olmuşlardır. Homeros ve Dede Korkut Hikâyeleri bunun gibi ortak sistemlerin yer alışları bakımından benzerlikler taşır. Her iki hikâyede de iç ve dış düşmanlarından bahsetme, doğaüstü mücadele, dini değerler başta olmak üzere halka kılavuzluk etme, içeriğinde bilge kişilerin olması, 12 ve 24 sayılarının benzer biçimde tekrar edilişi, her iki hikâyenin de destansı şiir hitabetinde olması,

kahramanların isimlerinden önce babalarının isimlerinin bahsedilmesi, silahların tasviri, tema ve tiplerinin benzer olması ve yine Tepegözün her iki hikâyede de yer alması, aralarında yüzlerce yıl bulunan bu hikâyelerin aynı coğrafyada yaşanıp yaşanmadığı sorusunu akla getirmiştir. Ancak sözlü gelenekle yayılmış değerlerin coğrafi sınırları çizilemez dolayısıyla efsane değerindeki hikâyelerin anlatılırken, kültürden kültüre geçerken, geçtiği kültüre ayak uydurduğunu söylenebilir (Can, 2011). Nitekim aynı topraktan beslenmiş yaşamların birbirini etkilememesi çok zor bir ihtimal olarak görülmektedir. Kral Rother ve Battal Seyyid Gazi Destanları ortak bir düşmanı konu almış ve bu düşmanın gücüne sahip olmak için verilen mücadeleleri işlemişlerdir. Destanların, sahip olmak istedikleri bu güce ulaşmak için farklı yollar denedikleri ve kendi kültürel izlerini taşıdıklarını görülmektedir. Kral Rother destanında amaç, ülkesinin geleceğini korumaya almak iken, Battal Seyyid Gazi destanında esas amaç İslam'ın duyurulmasıdır. Ancak her iki destanda da amaç "Kutsal Savaş"ı kazanmaktır (Arak, 2010). Her iki destanda ortak bir amaç etrafında kendi kültürlerinin gerektirdiği biçimde yaşanan bir mücadeleye söz konusudur.

Ortak yaşam biçimleri ve ortak amaçlar dışında, beğenilen edebi türlerin kültürlerarası yolculuğunu da görmek mümkündür. Hauki; Japon edebiyatına ait bir şiir biçimidir. Bu şiir biçiminin en önemli özelliği ise kötü veya olumsuz durum ya da düşünceler üzerine Hauki'nin yazılamaması ve her kesimden insana hitap etmesidir. Hauki; dünyanın her yerinden ilgi duyan şairler tarafından incelenmiş ve kendi dillerinde de bu ölçü kullanılarak yazılmıştır. Türkiye'de de Orhan Veli, Coşkun Yerli, Oruç Aruoba ve Kadir Aydemir'in Haiku ölçüsünde şiirler yazmışlardır. Başını Orhan Veli'nin çektiği "Garip Akımı" ile Haiku akımı da birbirine benzetilebilir. Neticede her iki şiir akımı da özgünlüğü hedefleme amacıyla olmuş ve duygulara ağırlık vermiştir. Belirtilen yazarların Türk ve Japon hece ölçülerinin benzeşmesi nedeniyle Haiku biçimini kullanmaları zor olmamıştır. Çünkü Haiku tıpkı mani gibi kısa ve anlaşılır bir yapıdadır (Tekmen, 2010). Sevilen ve beğenilen bir türün, dünyanın diğer tarafında bile kullanılması, aynı hava katmanı altında yaşadığımız dünyanın çok kültürlü renkliliğini ifade edebilir.

Farklı kültürlerin edebiyatlarına bakarak ortak siyasi hareketler, duygu ve eğilimler, ahlak anlayışları da yakalanabilir. Bu anlamda farklı kültürlerde "Adalet" olgusu ortak tema olarak işlenmiştir. Örneğin; Böll (1974) "Katharina Blum'un Çiğnemen Onuru" adlı romanında masum bir insanın dört gün içinde suçlu hale getirilmesinden bahsetmektedir. Zola (1902) "Gerçek" romanında kilise ve halkın baskısını, medyanın da Böll'de olduğu gibi yersiz suçlamalarını anlatmaktadır. Erdoğan Tümaş (1989) ise "Suçlu" filminde yine medyanın adalet olgusuna dikkat çekmiştir (Kargı, 2008). Tezer Özlü'nün bir tren hattı boyunca ana kahramanı olan kadın yazarın, bu hat üzerinde yaşadıklarını anlattığı senaryosunda da kültürlerarası karşılaştırmalara rastlanmaktadır. Kadın, adı bilinmeyen bir şehirden hareket etmiştir. Bu esnada Sırbistan'ın Niş kentine gelir ve buradaki mimariden, halkın konuştuğu dilden, kentin merkezi konumu ve nüfus yoğunluğundan bahsetmiştir. Metnin ilk planında kadının Türk olduğu anlaşılmasına rağmen, bu kentteki insanlar onu bir Alman'a benzetmişler ve kendisine hangi milletten olduğu sorulunca "hiçbirinden" diyerek ortamı terk etmiştir. Metnin özellikle Türk ve Alman kültürünü bir arada sunduğu, aynı zamanda tren yolculuğu sayesinde Eski Yugoslav, İtalyan ve Yunan kültürlerinden bahsettiği görülmektedir (Kızıler, 2010). Buradan, bir edebi eser yoluyla ikiden fazla kültürün tanınması, tanıtılması ve işlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Benzer bir biçimde Kore'ye Shakespeare eserlerinin ilk olarak 1906'da Samuel Smiles'in *Self-Help* kitaplarıyla girdiğini görmekteyiz. Ulusal Drama Şirketi'nin yönetmeni olan Lee Yountaek tarafından Kore ve batı arasındaki dinamikleri etkileyen yeni bir gösterim gerçekleştirilmiş ve beğeni toplamıştır. Bu gösterim Hamlet eserinin Koreli izleyicilere sunulması ile gerçekleştirilmiş ve başarılı bir batı izlenimi verilmiştir. Lee'nin hayat kattığı yeni Shakespeare, Kore toplumu üzerinde iyimser bir kültürlerarasılık izlenimi oluşturmuştur (Im:2008).

Kültürlerarası öğrenmede şiir sahip olduğu tarihiyle ama aynı zamanda şairin üslubuyla ilgilidir ve şair kültürlerarası konusunda yazacaklarının rengini kendisi belirlemektedir. Şiirlerde kullanılan özel isimler, yer isimleri, boy ve millet isimleri ya da din

büyüklerinin isimleri kültürlerarası açıdan önemlidir. Örneğin, Ünal Yıldırım'ın "Eski Tarih Abdal"ında din büyüklerinin isimlerine şiirine yer vermesi gibi;

*"Beklediğin saygı hoşgörü olsun,
İnsan yüreğinde başka ne olsun
Pir Aziz Pir insan ruhun şad olsun,
Kültür mü ararsın işte Pir Aziz."*

Neslihan Yaşar'ın "Akşamlardaki Güneşim" eserinde olduğu gibi kültürlerarasılık millet/ulus isimleriyle de yapılabilir (Küçük ve Odabaş, 2012: 2344):

*"Bir koku gelir,
Bosna şehitlerimin cesetlerinden,
Hissederim...
Her zaman İslam, her pıhtısı asalet...
Öyle bir ceset ki Sırp'ı, Hırvat'ı deli eder,
Beni Türk."*

Görülmektedir ki çok kültürlülük olayına müdahale edilmesi olağandışıdır, kültürleri kıyaslamak ise mümkün değildir. Çünkü edebiyatın her türünde benzer yapı, tema, içerik ve öğelere rastlamak mümkündür.

Çok Kültürlülük ve Oyun

Günümüzde yaşayan tüm kültürler; köken olarak insana ait aynı oyun geleneğinden beslenir. Örneğin Gaziantep ve yöresinde yaygın olarak oynanan "Mangala" oyunu, içinde Mısır, Çin, Sudan ve Brezilya'nın da olduğu pek çok ülkede aynı biçimiyle oynanmaktadır. Kenya ve Kazakistan'da ise yine aynı adla oynanmaya devam ettiği görülmektedir. Kütahya ve yöresinde "Dünür Dünür" adıyla oynanan, hemen hemen ülkemizin her yerinde bilinen ve oynanan "Uzun Eşek ve Körebe" oyunlarının dünyanın her yerinde oynanmaktadır. Uzak doğuda çocukların altlarını kirletmemeleri için giydikleri ara kısmı olmayan pantolonların bir zamanlar Ardahan'ın köylerinde de giyildiğini görmek mümkündür. Romanya ve Ukrayna'da kullanılan kızak ve ev eşyalarının aynı adla doğu illerimizde kullanılmaktadır (URL 4). Bizim kültürümüzde yaygın olan ve sadece bize ait olduğunu düşündüğümüz kimi oyun ve geleneklerin aslında tüm kültürler için bir öz olduğu burada ortaya çıkmaktadır. Çıkış noktası 15. ve 16. yüzyıllara kadar uzanan ve günümüzde daha çok Abdallar aracılığıyla devam eden Köçeklik geleneği sadece Türklere ait olmayıp farklı kültürlerde de yer bulmuştur. Buhara ve Afganistan "baça"larının eğlence amaçlı hareketleri, Endonezya'da "keçak" dansı biçiminde ve "masri"lerle yer alışı, Hindistan'da "hijra"lar, Mısır'da "kawal"lar köçek dansının farklı kültürlerdeki karşılığıdır (Erkan, 2011). Oyun kuralları ve gelenekler değişmiş olsa bile, oyun biçimi ve amacının değişmemesi, oyunun kültürler arasında yapmış olduğu yolculuğun ifadesi biçiminde yorumlanabilir.

Çok kültürlülüğün oyun kökenine bakıldığında; başlangıçta kültürler arasında bir eğlence, oyun ve spor malzemesi olarak görülen futbol üzerinde durmanın da uygun olacağı düşünülmektedir. Ancak futbolun son dönemlerde ırkçılık ve kapitalizmin aracı haline dönüştüğünü görmek üzücüdür. Bahsedilen hoşgörü ortamının, tarihte adı geçen imparatorlukların kültürlerarası namzetleri olan günümüz politikacıları için örnek olması; insanları kuzey-güney, doğu-batı tartışmalarından çıkararak ırkçı öfkelerini stadyumlardan çekmeleri gereklidir. Yine politikacıların kendi ülkelerindeki sorunların sebepleri olarak yabancıları göstermemeleri, politik anlamda bağımsız kararlar almaları gereklidir. Bu bağlamda kültürlerarası medya pedagojisi çalışmaları gündeme getirilebilir (Alver, 2008). Çok kültürlülük açısından baktığımızda belki de kültürlerin renklerini belli etmeleri ve çok renkliliğin görülebilmesi açısından futbol çok iyi bir oyun aracı olabileceken, tek renkliliğin zorundalığını yansıtır biçimde görülmesi bahsedilen güzellikler için büyük bir tehlike olabilir.

Oyun dışında farklı kültürde karşılık bulan kutlama törenlerini de kültürlerarasılık açısından değerlendirmek gerekir. Bu kutlama törenlerinden biri olan Nevruz hem Türk boylarında hem de farklı soylarda yer bulan bir gelenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında Nevruz kelimesi Farsça "yeni, gün" anlamlarına gelmektedir ve M.Ö. 3. yüzyıldan beri Türk kültürlerinde kutlanan bir bayram olmuştur. Türk kültürlerinde özellikle Osmanlı'da "Nevruz-

u Sultani" adıyla, Kazakistan'da "Ulusun Günü" adıyla, Kırgızistan'da "Başay" denilen 21 Mart sonraki gün kutlamasıyla, Özbekistan ve Azerbaycan'daki kutlamalarla ve yine Türkmenistan'da "Oğuz Bayramı" adıyla ve KKTC'de "Mart Dokuzu" adıyla kutlanmaktadır (Çetin, 2009). 21 Mart tarihinde Türk dünyasında kutlanan Nevruz, başta Slavyan halklar olmak üzere Ruslar tarafından 3-9 Mart tarihleri arasında kutlanan "Maslenitsa" ile de benzerlik taşımaktadır. Her iki bayramın amacı da ilkbaharın gelişini kutlamak olup, vurgulanan kavramlar (su, ateş, şükür, kardeşlik gibi) özellikle Türk kültüründe önemli sayılan imgeler olup, "yağ" her iki kültürde de bolluk ve bereketi simgelemektedir. Yine her iki bayramda da kültürlerin birtakım din adamları çevresince uygun olmayıp pagan dönemi ürünleri olduğu düşünülen Nevruz, kutlanmaya devam etmektedir (Alyılmaz, 2009). Kutlanan bayramların ortak özelliklerine bakıldığında, insanların doğaya yükledikleri anlamların aslında çok benzer olduğu, dil ve din unsurlarından kaynaklanan bir takım farklı uygulamalar olsa da aynı kültürmüş gibi durduğu gözlemlenebilmektedir.

Çok Kültürlülüğün Müzik Boyutu

Çok kültürlülük boyutunda müziğin yansımalarını görebilmek için, kültürlerarası müzik eğitimin evrelerini görmekte fayda olacağı düşünülmektedir. Bu müzik eğitiminin birinci evresi 1970-1980 yılları arasını kaplamakta olup, yabancı öğrenciler için alınan iki tedbirden oluşmaktadır. Birinci tedbir yabancı öğrencilere yönelik bir hazırlık sınıfının açılması ve çok da dil bilmelerini gerektirmeyen artistik becerilerin kazandırılması biçiminde olmuştur. İkinci tedbir ise iki dilli, iki kültürlü bir ders biçimi yani hem anadillerini hem de yaşadıkları ülkenin dilini öğretmek şeklinde olmuştur ki bu durumun karmaşaya yol açtığı görülmüştür. İkinci evre seksenli yılların ilk yarısını kaplamış ve özellikle Almanya'da çok kültürlü müzik eğitimi için çocuk şarkıları öğretimi yapılması yoluna gidilmiştir. 1985'den sonraki dönemi içine alan üçüncü evrede ise evrensel müzik anlayışından, eş değerli kültüre dayalı müzik anlayışının hâkim olduğu görülür. Batı sanat müziğinde yer alan ve öncelikli olarak Mozart'ın doğu temaları işlenerek, iki kültüre ait ortak bir repertuar çalışması hazırlama yoluna gidilmiştir (Kalyoncu, 2004). Özellikle 1960'larda başta Amerika olmak üzere pek çok batılı, yapılarındaki çok kültürlü olma özelliğinden dolayı eşitliğe ağırlık vermiş, çok kültürlü müzik eğitimi yoluyla öğrencilerde motivasyonun artacağı, kendi kültürel müziklerine farklı bir yaklaşım sergileyecekleri ümit edilmiştir. Bu noktada en önemlisi Avrupa'da hâkim olan Avrupa çok sesli müziğinin evrensel olmadığı yani üstün olmayıp, müzikal esnekliğin artması için eşit kültür değerinde kültürlerarası müziğin kullanılmasıdır (Toksoy, 2014). Yabancı çocuklar için eş değerdeki kültür müziği eğitiminin ne kadar başarılı olduğu bilinemeyebilir belki ancak, yabancı olduğu bir kültürün felsefesinden etkilenecek ona dair müziklerin yapıldığı görebilmektedir. Mevlana'nın felsefesinden etkilenen Polonyalı Karol Szmanoski müziğinde, Belh'ten gelen bu filozofa yer vermiştir ve I. Dünya savaşı yıllarında Mevlana'nın gazellerinden etkilenecek 3. senfonisini (Gecenin şarkısı) yazmıştır. Senfoninin, Divan-Kebir'in 141. gazeli olduğu söylenmektedir. Senfoni'nin bir kısmında şöyle denilmektedir (Türkmen, 2012: 8):

*"Bu gece gökyüzünde dolaşan bir gezegen gibisin sen,
Dön çevresinde aşkın, pervane ol sen
Bu gece çözülsün sır, bu gece silinsin karanlıklar
Tanrım! Nurunla aydınlansın hep içimiz, ışıkla dolsun bu gece
Konuğuz sana ey dost bu gece."*

Müzik ve sanatın farklı kültürleri tanıma, kaynaştırma, etkileşim süreci başlatma açısından, tek bir ulusa mâl edilemeyeceğini bilmek bu hususta esastır. Önemli olan bu türden örnekleri çoğaltmak, Polonyalı bir şairin dünya görüşünden etkilenecek ona senfoniler yazdıran hoşgörüyü sıçratmaktır.

Müziğe sadece kendi kültürlerarasılık izlenimlerimizden değil, uzak diyarlardan baktığımızda karşımıza Afrikalı bir piyanistin çıktığını görmekteyiz. Nijeryalı Akin Euba modern sanat müziğinde klasik batı müziğine yer vermiş, müziğinde kendi folklorik elementlerini harmanlamıştır. Bugün tüm dünyadan farklı olarak; Asya, Latin Amerika ve elbette Afrika'da; Avrupa elementleriyle birleştirilmiş kendi müzik kültürlerinin karışımı yeni

Avrupa müziği üretimi devam etmektedir (Omojola,2001). Elbette burada önemli olan bu karışımı yaparken, değerlerini kaybetmeden kültürler harmanlamasını başarabilmektir. Farklı bir örnek olarak Vick Sampson'ın ünlü ırkçılık karşıtı müziği "Afrika Rüyası" karşımıza çıkar. Durban tabanlı kültürlerarası dans grubunun repertuarında yer alan çok tartışmalı parçalarından biridir. Dansta Hintli kadınlarla, Zulu erkekleri aynı sahnede yer almakta, sanat ve kültürlerini harmanlamaktadırlar. Bu harmanlama kültürlerarasılık açısından sadece Afrika-Hindistan ilişkilerinin karmaşıklığını göstermekle kalmamış, ortaya muhteşem bir koreografi de çıkarmaktadır. Hem müziği hem de dansıyla açıkça bir Hint dansı gibi duran koreografide Afrikalı erkek sanatçılar burada kültürlerarası öğeyi oluşturmaktadır (Radhakrishnan,2003:532). Müzik ve dans harmonisi sağlanarak, birden fazla kültürün aynı çatı altında yer alması ve bunun koordinesi hâlâ çokluk içinde tekliğe önem verildiğinin bir göstergesidir denilebilir.

Tartışma ve Sonuç

Kültürlerarasılık kavramı; kültürleri tek bir kalıba sokmadan içlerinde var olan müzikal, edebi, sanatsal, sportif vb. pek çok zenginliği diğer kültürlerle birlikte yaşamaya olanak sağlayan bir yapı olarak görülebilir. Bu yapı kendi köklerinden gelen ve benzer özellikler taşıyan ırksal tasvirleşmeler dışında tıpkı bir Kral Rother ve Homeros Destan'ında olduğu gibi yer, mekân ve olaylar dizisinin benzer imgelerini de taşıyabilir. Tüm bu benzerlikler bizlere benzer köklerden geldiğimizi düşündürmektedir. Tedavi amacıyla kullanılan ve bir İtalyan tarafından "Köln Suyu" olarak anılan kolonyanın Türk kültüründeki yeri (Yeğenoğlu ve Sahne, 2013) bizlere aslında tüm kültürlerin ortak noktaları olduğunu hatırlatmaktadır. Türk kültürü de tarih sürecinde pek çok kültürden etkilenmiş ve etkilemiştir. Mısır'da günlük hayatta 1000-1500 Türkçe kelimenin konuşulması ve Yusuf ile Züleyha macerasının Mısır'da geçmesi (Artun, 2009), Türkçe'den Yunanca'ya, Yunanca'dan Türkçe'ye geçen kelimelerin semantik açıdan benzerliği (Yağbasan, 2010) karşılıklı olarak kültür aktarımlarını ifade eder. Bu ve benzeri aktarımlar kültürlerarası yakınlaşmaların doğal ve olması gereken yansımalarıdır.

Friedrich Rückert 1822 yılında "*Şarka Doğan Mistik Güneş Mevlana'ya Fakirane Bir Armağan*" adı adıyla şiirler yazmış ve böylece Alman edebiyatının gazelle tanışmasına vesile olmuştur. Alman dünyasınca çok sevilen Mevlana'nın Mesnevi'si 20 yıl aradan sonra İngiltere'de de tanınmıştır. Şimdiki adı Havva Hanım olan Profesör Eva de Vitray-Meyerovitch; Mesnevi ile tanıştıktan sonra "*sanki birden Müslüman oluvermiştim, hem de hiçbir şeyi inkâr etmeden, ne Tevrat'ı inkâr ediyordum ne de İncil'i*" diyecektir. Bunun gibi İtalya ve Hollanda'da da Mevlana izleri sürülecektir (Bilgin, 2008). Paulo Kuido da kimyager romanında Mevlana felsefesinden etkilenmiş, Yusuf kıssasına benzeterek; irfan, irşat ve terbiye konularında özveride bulunmadan romanını tamamlamıştır (URL 5).

Sonuç olarak kültürlerin birbirlerinden etkilenme süreçlerinde pek çok doğal, siyasi ekonomik ve sosyal etkenlerin olduğu göz önüne alınırsa ortak değerlerin var olması durumu kaçınılmaz olarak görülmektedir. Bunun örnekleri çalışma kapsamında yer alan edebiyat, müzik, medya ve oyun sahalarında gösterilmeye çalışılmıştır. Elbette ki bir takım çatışmalar kültürlerarasında yer alacaktır ancak kültürlerin beslendiği ortak değerler düşünüldüğünde sağlanacak mozaik dünya huzurunu da beraberinde getirebilir.

Bu çerçevede kültürlerarasılık kavramının yerine yeni bir kavram olan "Transkültürel" kavramının güncel çalışmalarda öne çıktığı görülebilir. İki kavram arasındaki farka bakıldığında şöyle bir anlayış görülmektedir: Kültürlerarası yaklaşım iki veya daha fazla farklı, belli sınırları olan kültürlerin ortak örtüşme alanında bulunan değerleri, olguları, yaşam biçimleri gibi konuları ele alarak, kültürlerarası anlayışı, diyalogu, araştırmaları ve birlikte yaşamayı kolaylaştırıcı çabaları ele almaktadır. Transkültürel yaklaşım ise kültürlerin ortak olabilecek ve olmuş olgularını yani, bir geçişi (trans) ele almaktadır (Iljassova-Morger, 2009; Welsch, 1992). Dolayısı ile geleneksel (sınırları belli olan) kültür anlayışının dışına çıkarak içinde bulunduğumuz post modern çağın ortaya çıkardığı eklektik yaşam biçimlerini de ele alan bir yaklaşım olarak transkültürel yaklaşımın karşımıza çıktığı görülebilir. Günümüzde hem fiziksel hem de sanal anlamda sınırlar ortadan kalkmakta; insanların, fikirlerin, eserlerin ve yaşam biçimlerinin yer değiştirmesi ve geçişi olağanüstü bir hızla gerçekleşmektedir. Bu

nedenle kültürel varlıkların, olguların ve uygulamaların farklı insan toplulukları tarafından benimsenmesi göz önüne alınarak "Intercultural" yaklaşım yerine "transcultural" yaklaşım ile araştırmalar yapılarak, sonraki kültür araştırmalarına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- AHMET, A.Asuman ve Çay, Emre (2013). "XVIII. Yy'da Yirmi Sekiz Mehmed Çelebi'nin Fransa'ya Bakışında Kültürlerarası Değerlendirme", *Turkish Studies*, S.8, s. 1-16.
- AİKMAN, Sheila (1997). "Interculturality and Intercultural Education : A Challenge for Democracy", *International Review of Education*, S.43 ,s. 463-479.
- AKYÜZ, Alper (2000). *Kültürlerarası Öğrenme Eğitim Kılavuzu*, İstanbul: Avrupa Konseyi Yayınları.
- ALAKUŞ, A.Osman (2004). "Kültür Tanımlamalarına İlişkin Bir Analiz", *Milli Eğitim Dergisi*, S. 164, s.1-3.
- ALYILMAZ, Semra (2009). "Maslenitsa ve Nevruz Bayramları Arasındaki İlişki", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2 , s. 29-54.
- ARAK, Hüseyin (2010). "Kral Rother ve Seyyid Battal Gazi Destanları'nda İstanbul'u Fethetme Mücadelesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, s. 33-43.
- ARSLAN, Rumiye (2013) "Goethe'nin Hat Sanatına İlgisi", *Osmanlı'dan Günümüze Kur'an ve Hüsn-i Sempozyumu*, 01-03 Kasım 2013, Amasya.
- ARTUN, Erman (2009). "Ortak Türk-Mısır Halk Kültürü Ürünlerinin Araştırılması Üzerine Görüşler", *International Turkey Egypt Relations Symposium and Art Exhibition*, 2-7 Kasım 2009, Mısır.
- AYDAR, Hidayet (2013). "Kültürlerarası Bir Bilgi Köprüsü Olarak İsrailiyat ve Osmanlı Halk Kültüründeki Yansımaları", *JASS Dergisi*, S. 6, s. 93-109.
- BERGER, Clarence Q. (1947). "Evaluating Community Acceptance of Intercultural Education", *Journal of Educational Sociology*, S. 21, s.58-64.
- BETTMANN, Richard ve Roslon, Michael (2013). "Going the Distance: Impulse Für Die Interkulturelle Qualitative Sozialforschung", Springer-Verlag.
- BİLGİN, Beyza (2008). "Mevlana ve Dünya Kültürüne Etkisi", *ERDEM*, S. 50, s. 27-50.
- BLESZYNSKA, Katherina M. (2008). "Constructing Intercultural Education", *Intercultural Education*, S. 19, s. 537-545.
- BOİS, R.Davis Du (1939). "Peace and Intercultural Education", *Journal of Educational Sociology*, S. 12, s.418-424.
- BRÜGGEN, Friedhelm (2003). "Stichwort: Hermeneutik—Bildung—Wissenschaft", *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, S.6, s. 480-504.
- CAN, Adem (2011). "Homeros Destanları ile Dede Korkut Hikayeleri Arasındaki Kurgu, Yapı, Tip ve Tema Benzerlikleri", *Turkish Studies*, S. 6, s. 263-286.
- ÇELİK, Hacer (2008). "Çok Kültürlülük ve Türkiye'deki Görüntüsü", *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9, s. 319-332.
- ÇETİN, Emrah (2009). "Türk Dünyasının Ortak Kültür Mirası: Nevruz", *JASSS Dergisi*, S. 2, s. 63-71.
- Dietz, Gunther (2007) "Keyword:Cultural Diversity, A Guide Through the Debate", *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, S.10, s. 7-30.
- DİLTHEY, Wilhelm, ve Groethuysen, Bernhard (Eds.). (1979). "Der Aufbau Der Geschichtlichen Welt in Den Geisteswissenschaften S.7, Vandenhoeck & Ruprecht.
- ECKELBERRY, R. Huhn (1945). "Intercultural Education", *Educational Research Bulletin*, S. 24, s. 229-230.
- Erkan, Serkan (2011). "Köçek Tipinin Uluslararası Kökeni Üzerine Bir Deneme", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S. 18, s. 223-240.
- GENCER, Zekiye Tamer (2011). "Çok Kültürlü Toplumlarda İletişim Örneği: Divriği Örneği", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, S. 1, s. 186-205.
- HANLON, Helen J. ve Diamond, Stanley (1945). "What The Schools can Do In Intercultural Education", *The English Journal*, S. 34, s. 32-38.
- IM, Yeeyon (2008) "The Location of Shakespeare in Korea: Lee Yountaek's "Hamlet" and the Mirage of Interculturality", *Theatre Journal*, S.60, s.257-276.
- İŞÇİ, Metin (2000). "Kültürümüzün Uluslararası Boyutları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, S. 5, s. 35-47.
- İLJASSOVA-Morger, Olga (2009). "Transkulturalität als Herausforderung für die Literaturwissenschaft und Literaturdidaktik", *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch Russland*, s. 37-57.
- KALYONCU, Nesrin (2004). "Almanya'da İnterkültürel Müzik Eğitiminin Tarihsel Gelişimi ve Bu Süreçte Türk Müzik Kültürünün Yeri", *TAYF Müzik Araştırma Dergisi*, S. 1, s.69-75.
- KARA, Eylem Ş. (2013). "Medya Aracılığıyla Kültürlerarası Entegrasyon: Almanya Örneği, Almanya'da Yaşayan Türklerin Medya Sektöründe Görev Almasının Kültürlerarası Entegrasyona Etkisi", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 1-25.
- KARGI, Birkan (2008). "Farklı Kültürlere Ait Edebiyat ve Medya yapıtlarından Seçilen Örneklerde Adalet Olgusunun Gerçekleşmesi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 9, s. 203-219.
- KIZILER, Funda (2010). "Tezer Özlü'nün "Zaman Dışı Yaşam" Adlı Senaryosunda Geçen Tren Yolculuğunda Kültürlerarası Karşılaşmalar", *Akademik İncelemeler Dergisi*, S. 5, s. 91-102.
- KİLPATRİCK, W.H., Stone, W.J. and Cole, S.G.(1949). "A Frame of Reference for Intercultural Education", *The Journal of Educational Sociology*, S. 22, s. 555-572.
- KOCADAŞ, Bekir (2006). "Kültür ve Medya", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, S. 1, s. 1-8.
- KÜÇÜK, Salim ve Odabaş, Volkan (2012). "Ordu Şairler Örneğinde İsimlerin Kültürler Arası Öğrenmeye Katkısı", *Turkish Studies*, S. 7, s. 2305-2355.

- LARSEN, Cecil Evva (1947). "The Challenge of Intercultural Education", *Journal of Negro Education*, S. 16, s. 108-111.
- MARTİN, Isabel F.. (2008). "Learning To Live Together:The Contribution of Intercultural Education", *European Journal of Education*, S. 43, s.197-207.
- MOMMSEN, Katherina (2012). *Goethe ve İslam*, Çev.:Özkan, Senai, İstanbul:Ötüken Yayınları.
- Omojola, Bole (2001) "African Pianism as an Intercultural Compositional Framework: A Study of the Piano Works of Akin Euba", *Research in African Literatures*, S.32, s.153-174.
- ÖZCAN, Haluk (2008). "Küreselleşme Sürecinde Ulusal Dil, Yabancı Dil ve Farklı Türlerde Kültürlerarası İçerikli Metinler Üzerine Düşünceler", *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 24, s.54-68.
- PAREKH, Bihukhi (2002). *Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek*, Ankara:Phoenix Yayınları.
- RADHAKRİSHNAN, Smitha(2003) "African Dream: The Imaginary of Nation, Race, and Gender in South African Intercultural Dance", *Feminist Studies*, S.29, s.529-537.
- RATH, Klaus ve Rath, Juliana (1999) "Intercultural Communication as Applies Ethnology and Folklore", *Journal of Folklore Research*, S. 36, s.206-215.
- RATHS, Louis (1947). "Evaluation In Programs of Intercultural Education", *Journal of Educational Sociology*, S. 21, s.25-30.
- ŞAVLI, Füsün (2013). "Salut" Adlı Yöntem Kitabında Kültür ve Kültürlerarasılık", *Turkish Studies*, S. 8, s. 637-650.
- TANYILDIZI, Nural İmik (2011). "Türk Kültürünün Gençlere Tanıtımında Medyanın Rolü: Hacı Bektaş Veli, Mevlana ve Yunus Emre Üzerine Bir Araştırma", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 50, s.101-118.
- TAYLAN, Hasan H. ve Arklan, Ümit (2008). "Medya ve Kültür: Kültürün Medya Aracılığıyla Küreselleşmesi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, s.85-97.
- TEKMEN, Ayşe Nur (2010). "Japon Şiiri Haiku ve Türk Edebiyatındaki Yansıması", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, S. 17, s.149-157.
- TOKSOY, Atilla Coşkun (2014). "Çok Kültürlü Müzik Eğitimi", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 40,s. 1-28.
- TÜRKMEN, Emel Funda (2012). "Kültürler Arası ilişkilerde Müziğin Rolü ve Önemi "Karol Szymanowski'de Anadolu İzleri", *E-Journal of New World Sciences Akademiy*, S. 7, s. 1-13.
- Yağbasan, Mustafa (2010). "Kültürlerarası Etkileşim Bağlamında Türkçe ve Yunanca'daki Ortak Söz Varlığının Değerlendirilmesi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 20, s. 367-388.
- Yeğenoğlu, Selen ve Sahen, Bilge S. (2013). "Farklı Kültürlerin Ortak Ferahlatıcısı: Kolonya", *Lokman Hekim Journal; Supplement VIII.Lokman Hekim Days 22-25 Mayıs 2013*.
- YILDIZ, Naciye (2008). "Kültürlerarası Eğitim", *Eğitim, Bilim ve Toplum Dergisi*, S. 6, s. 52-89.
- WELSCH, Wolfgang (1992). "Transkulturalität –Lebensformen Nach der Auflösung der Kulturen", *Information Philosophie*, S. 2, s.5-20.
- ZARİA, Aziz (2011). *Kültürel İşbirliğinde Çok Kültürlülük ve Kültürlerarası İletişim: (Ed).Esen, Erol ve Yazıcı, Zeliha- Onlar Bizim Hemşerilerimiz Uluslar Arası Göç ve Hizmetlerin Kültürlerarası Açılımı*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

İnternet Kaynakları

- www.angelfire.com/art/yasinaktay/makaleler/cokkulturluluk.htm 01/05/2014 tarihinde erişilmiştir
- TDK Büyük Türkçe Sözlük- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts
- Rehman, S.N., The Role of Media in Cross-Cultural Communicatio, Intercultural Communication Studies, <http://www.uri.edu/iaics/content/1993v3n2/02%20Sharrof%20N.%20Rehman.pdf> 06/05/2014 tarihinde erişilmiştir
- <http://alperakcam.com/katilim/edebiyat.pdf> 03/05/2014 tarihinde erişilmiştir
- <http://www.irankulturevi.com/lang-tr-MevlanannEvrenselEtkileri.cgi> 09/06/2014 tarihinde erişilmiştir